

впровадження у технологічний процес видобутку і переробки руди ресурсо- та енергозберігаючих заходів, у тому числі шляхом підвищення куту укоса робочого та неробочого бортів кар'єру, а також створення сучасних міні-металургійних заводів;

- технічне переозброєння гірничорудних підприємств та створення ефективної системи усереднення руди, а також формування стаціонарних та тимчасових перевантажувальних пунктів на глибоких горизонтах окремих родовищ;

- прийняття обґрунтованих рішень та управлінських заходів на основі розрахунку економічних індикаторів та системи збалансованих показників як ключових факторів успіху з визначенням доцільності проведення технологічних змін у гірничому виробництві за певних ситуацій на ринку залізорудної сировини.

Отже, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних гірничорудних підприємств за умови збереження негативних тенденцій економічної нестабільності та невизначеності може бути забезпечене за рахунок технічного переозброєння технологічних комплексів, формування оптимальних технологічних схем роботи устаткування на перспективних та оперативних інтервалах управління, зниження енергоємності виробництва та раціонального використання усіх видів ресурсів на основі визначення енергетичного критерію ефективності гірничого виробництва у відповідності до сучасних вимог міжнародних стандартів та ринкових споживачів щодо якісних і цінових характеристик залізовмісткої продукції.

В'ячеслав ТОЛКОВАНОВ

Тернопільський національний економічний університет, Україна

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Транскордонне співробітництво як нова (інноваційна) форма діяльності органів місцевого самоврядування набуває сьогодні все більшого поширення в багатьох європейських країнах, зокрема й в Україні. Його популярність пов'язана з тим, що органи місцевого самоврядування можуть ефективно вирішити свої проблеми шляхом активної участі у проектах транскордонного співробітництва.

З набуттям державної незалежності України та ухваленням нового

законодавства про місцеве самоврядування (насамперед, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні») та ратифікацією Верховною Радою України Європейської Хартії місцевого самоврядування органи, Європейської Конвенції про транскордонне співробітництво та додаткових протоколів до неї органи місцевого самоврядування України отримали нові можливості для розвитку міжнародного співробітництва. Одночасно питання розвитку транскордонного співробітництва набувають особливого значення саме зараз, в умовах реалізації нової Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а також впровадження широкомасштабної реформи місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим слід зазначити, що пункт 2 статті 10 Європейської Хартії місцевого самоврядування проголошує, що "право органів місцевого самоврядування бути членом асоціації з метою захисту і заохочення їхніх спільних інтересів, а також бути членом міжнародної асоціації органів місцевого самоврядування, визнається кожною державою". У п. 3 статті 10 Хартії зазначається, що «органи місцевого самоврядування мають право на умовах, які можуть бути передбачені законом, співробітничати з органами місцевого самоврядування інших держав» [19]. П. 2 Статті 15 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" закріплює, що "органи місцевого самоврядування та їх асоціації можуть входити до відповідних міжнародних асоціацій, інших добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування".

У червні 2004 року Верховною Радою України було ухвалено Закон України "Про транскордонне співробітництво", яким врегульовані правові, організаційні та економічні питання розвитку транскордонного співробітництва та його державної фінансової підтримки, розширені повноваження органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади у цій сфері. Парламент України також ратифікував Європейську рамкову конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владами та два додаткові протоколи до неї, які визнають право місцевих та регіональних властей на здійснення транскордонного співробітництва.

Транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або органами влади, які перебувають під юрисдикцією двох і більше договірних сторін. Воно здійснюється в межах компетенції територіальних громад або органів влади, які визначаються

національним законодавством, шляхом укладання відповідних угод або домовленостей [10].

Цілі та завдання діяльності єврорегіонів визначаються статутами транскордонних об'єднань. Основні напрями співробітництва єврорегіонів задекларовані в документах про їх утворення та, як правило, передбачають співробітництво у економічній, соціальній, адміністративній, культурно-освітній, інфраструктурній, екологічній, інформаційній сферах тощо [8].

Як вже було зазначено, у контексті розбудови єдиної Європи (без роз'єднуючих кордонів) проблематика транскордонного співробітництва набуває нового звучання. Прикордонні регіони – це території, на яких проживають спільноти людей, тісно зв'язаних різнобічними стосунками, але розділених кордонами. Незалежно від політичних систем країн, до яких належать ці спільноти, вони стикаються з ідентичними соціально-економічними, соціально-культурними, політичними і законодавчими проблемами. Отже, основний принцип міжнародного транскордонного співробітництва полягає в тому, щоб створювати в прикордонних зонах такі зв'язки і такі договірні відносини, які б сприяли розв'язанню спільних проблем [2].

Фінансування процесу реалізації інвестиційних проектів відбувається за рахунок місцевих бюджетів, національних бюджетів країн, до яких належать регіони, що беруть участь у міжтериторіальних об'єднаннях, а також бюджету ЄС [5].

Інституціональну основу транскордонного співробітництва складають єврорегіони, угоди про утворення яких відбувається шляхом укладання угод про прикордонне співробітництво між органами місцевої влади прикордонних територій. На цій основі формуються об'єднання адміністративно-територіальних одиниць муніципального і регіонального рівнів, які є зацікавленими у спільній реалізації різнопланових проектів у межах даної сукупності прикордонних регіонів.

У ролі своєрідних локомотивів розвитку транскордонного співробітництва в Європі виступають регіони Німеччини. Особливою активністю відрізняється земля Північний Рейн-Вестфалія, регіональні і місцеві органи влади якої вже давно і активно працюють у галузі транскордонного співробітництва. Процес формування міжтериторіальних спільнот уздовж кордонів цієї землі з Бельгією і Нідерландами розпочався ще у 1958 році. Як результат цієї роботи, стало утворення чотирьох єврорегіонів – "Центр-Гронау", "Рейн-Вааль", "Рейн-Маас-Норд", "Маас-Рейн" [6].

На території України на сьогодні діють сім єврорегіонів: “Буг” (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), “Нижній Дунай” (Україна, Молдова, Румунія), “Верхній Прут” (Україна, Молдова, Румунія), “Дніпро” (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія) та “Слобожанщина” (Україна, Росія). Слід підкреслити, що 19 регіонів України є прикордонними [14]. Їх площа становить близько 77,0 % усієї території держави. Слід зазначити, що усі області України мають укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіями суміжних країн, більшість областей має також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Кількість таких угод коливається від однієї (Херсонська область) до 49 (Харківська область).

Проводиться цілеспрямована робота щодо створення нових єврорегіонів: Вінницькою облдержадміністрацією опрацьовується питання щодо створення єврорегіону “Дністер” за участю Вінницької, Одеської областей і прикордонних районів Республіки Молдова (Сорокський район і регіон Придністров’я). 26 вересня 2008 року у м. Варна (Болгарія) було підписано статутні документи нового Чорноморського єврорегіону, ідея створення якого належить Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи.

Враховуючи пріоритетність курсу інтеграції України до ЄС, питання інтенсифікації прикордонного та міжрегіонального співробітництва набувають особливого значення. Концепція розвитку взаємодії прикордонних територій витікає із загального підходу ЄС до реалізації політики регіонального розвитку, який базується на трьох принципах: партнерство, субсидіарність і доповнюваність.

Партнерство визначається як тісне співробітництво по лінії – громада (спільнота) – та відповідні органи публічної адміністрації (національні, регіональні, локальні). Партнерство включає підготовку, фінансування, реалізацію й оцінку заходів спільноти. Зміст партнерства полягає в тому, що різні економічні агенти, орієнтуючись у своїх діях на офіційні стратегії і програми, досягають загальних цілей спільно у тісному співробітництві один з іншим. Разом тим, партнерство не виключає децентралізації певних напрямів державної регіональної політики. Децентралізація в регулюванні діяльності окремих регіонів дозволяє краще враховувати реальні економічні умови кожного району, що створює умови для застосування принципу субсидіарності [12].

Субсидіарність означає перенесення компетенції на рівень, здатний забезпечити найбільш ефективно вирішення проблем, – як правило, це

На території України на сьогодні діють сім єврорегіонів: “Буг” (Україна, Польща, Білорусь), Карпатський єврорегіон (Україна, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), “Нижній Дунай” (Україна, Молдова, Румунія), “Верхній Прут” (Україна, Молдова, Румунія), “Дніпро” (Україна, Росія, Білорусь), «Ярославна» (Україна, Росія) та “Слобожанщина” (Україна, Росія). Слід підкреслити, що 19 регіонів України є прикордонними [14]. Їх площа становить близько 77,0 % усієї території держави. Слід зазначити, що усі області України мають укладені угоди про співпрацю з сусідніми територіями суміжних країн, більшість областей має також угоди про співпрацю з регіональними органами влади багатьох держав світу. Кількість таких угод коливається від однієї (Херсонська область) до 49 (Харківська область).

Проводиться цілеспрямована робота щодо створення нових єврорегіонів: Вінницькою облдержадміністрацією опрацьовується питання щодо створення єврорегіону “Дністер” за участю Вінницької, Одеської областей і прикордонних районів Республіки Молдова (Сорокський район і регіон Придністров’я). 26 вересня 2008 року у м. Варна (Болгарія) було підписано статутні документи нового Чорноморського єврорегіону, ідея створення якого належить Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи.

Враховуючи пріоритетність курсу інтеграції України до ЄС, питання інтенсифікації прикордонного та міжрегіонального співробітництва набувають особливого значення. Концепція розвитку взаємодії прикордонних територій витікає із загального підходу ЄС до реалізації політики регіонального розвитку, який базується на трьох принципах: партнерство, субсидіарність і доповнюваність.

Партнерство визначається як тісне співробітництво по лінії – громада (спільнота) – та відповідні органи публічної адміністрації (національні, регіональні, локальні). Партнерство включає підготовку, фінансування, реалізацію й оцінку заходів спільноти. Зміст партнерства полягає в тому, що різні економічні агенти, орієнтуючись у своїх діях на офіційні стратегії і програми, досягають загальних цілей спільно у тісному співробітництві один з іншим. Разом тим, партнерство не виключає децентралізації певних напрямів державної регіональної політики. Децентралізація в регулюванні діяльності окремих регіонів дозволяє краще враховувати реальні економічні умови кожного району, що створює умови для застосування принципу субсидіарності [12].

Субсидіарність означає перенесення компетенції на рівень, здатний забезпечити найбільш ефективно вирішення проблем, – як правило, це

рівень територіальних громад та/ або регіонів [1]. Реалізація принципу субсидіарності означає визнання пріоритету більш малої, місцевої, а значить більш наближеної до громадян. Слід зазначити, що принцип субсидіарності був закріплений у статті 4 Європейської Хартії місцевого самоврядування.

До безперечних успіхів Маастрихтської угоди відносять введення даного принципу в договірну базу ЄС. Юристи і політологи визначають субсидіарність як принципово нове політико-правове явище, яке визначає нові принципи взаємовідносин між національним, регіональним та місцевими рівнями публічної адміністрації.

Доповнюваність як третій фундаментальний принцип політики ЄС у галузі регіонального розвитку передбачає спільне фінансування заходів та проектів [21].

Слід зазначити, що системне входження регіонів України у процес транскордонного співробітництва як однієї із складових регіональної політики ЄС дасть можливість отримати додаткове фінансування зі структурних фондів ЄС на розвиток міжрегіонального співробітництва. Це потребує також внесення відповідних змін у національне законодавство та розробки механізмів регіональної співпраці з європейськими країнами. Поєднання двох форм регіонального співробітництва (прикордонного і трансрегіонального) дозволить значно розширити представництво регіонів України в європейському економічному та політичному просторі [20].

Питання розвитку транскордонного співробітництва набувають все більшої актуальності сьогодні та потребують подальшої уваги як Уряду України, так і органів місцевого самоврядування, зокрема в контексті реалізації нової Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також впровадження комплексної реформи місцевого самоврядування.

У зв'язку з цим сьогодні актуальним для України є завдання реалізації нового правового інструменту Радою Європи - третього додаткового протоколу до Європейської Конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними владами або громадами, що визначає єдині правові рамки для утворення та функціонування об'єднань єврорегіонального співробітництва (єврорегіонів).

Аналіз сучасного стану розвитку транскордонного співробітництва українських органів місцевого самоврядування свідчить про існування певних проблем та труднощів, серед яких є доцільним назвати наступні:

– недосконалість національного законодавства, відсутність єдиних нормативно-правових та інших стандартів щодо утворення та діяльності

еврорегіонів, а також їх наближення до стандартів Європейського Союзу;

- відсутність ефективної моделі координації державної політики у галузі трансграничного співробітництва на національному рівні;

- недостатня інституційна спроможність більшості органів місцевого самоврядування щодо здійснення великих проектів (економічних, соціальних та ін.) у галузі міжнародного та трансграничного співробітництва. Йдеться, насамперед, про те, що обласні ради як ключові органи у здійсненні трансграничного співробітництва, не мають власних виконавчих органів та як наслідок їм бракує кваліфікованих кадрів, здатних генерувати нові ідеї, залучати інвестиції та здійснювати ефективний менеджмент нових трансграничних проектів;

- недостатній рівень розвитку прикордонної інфраструктури;

- недостатня фінансова підтримка з боку держави програм та проектів трансграничного співробітництва та розвитку еврорегіонів;

- низький рівень залучення до трансграничного співробітництва підприємницьких структур, недержавних установ та громадських організацій;

- недостатній рівень використання потенціалу еврорегіонів, йдеться насамперед про брак досвіду у розробці нових інноваційних проектів у галузі трансграничного співробітництва, а також вміння їх лобювання у відповідних європейських структурах;

- недостатність фахівців та недосконалість національної системи підготовки фахівців у галузі міжнародного та трансграничного співробітництва (для органів місцевого самоврядування);

- відсутність комплексної системи моніторингу та аналізу результатів діяльності органів місцевого самоврядування України у галузі трансграничного та міжнародного співробітництва.

На нашу думку, часткове вирішення цих проблем буде можливим в контексті реалізації нової державної програми підтримки та розвитку трансграничного співробітництва. Необхідно також розробити комплексну національну програму щодо навчання та підготовки кваліфікованих менеджерів, управлінських кадрів для органів місцевого самоврядування, які мають працювати у галузі трансграничного співробітництва. При підготовці та реалізації цієї стратегії мають спільно працювати провідні навчальні учбові центри (державні та приватні), національні асоціації органів місцевого самоврядування, громадські організації та міжнародні інституції, що опікуються питаннями місцевого та регіонального розвитку.

Потребує також уваги питання більш активної підтримки розвитку

діючих єврорегіонів, належного забезпечення їх інституційного, організаційного, кадрового, фінансового потенціалу тощо.

Бібліографія

1. Акти європейського права з питань регіональної політики та місцевого самоврядування / [заг.ред. А.П.Яценюка]. – К.: Парламентське вид-во, 2007. – 608 с.
2. Баймуратов М.О. Правова природа міжнародних стандартів місцевого самоврядування: від міжнародної угоди до імплементації у національне законодавство / М.Баймуратов // *Вибори та демократія*. - 2006. - №: 4. – С. 17-24.
3. Беленький П.Ю., Мікула Н.А. Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні // *Регіональна економіка* – 2001.- №.3.- С.61-74.
4. Білоконь Ю.М. Місце України в планувальних концепціях організації європейського простору. // *Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України: [зб. наук. пр./за ред. Долішнього М.І.]*. – Л.: ІРД НАН України, 2003. - Вип.5 (XLIII), ч. 3. - С.372 .
5. Варналій З.С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: [монографія] / З.С.Варналій. К.: «Знання України», 2005. – 498 с.
6. Гальчинський А. Україна на перехресті геополітичних інтересів. - К.: Знання України, 2002. - 180 с.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування та розвиток місцевої і регіональної демократії в Україні: науково-практичний посібник / за ред. М.О. Пухтинського, В.В. Толкованова. – К.: “Крамар”, 2003. – 400с.
8. Європейські орієнтири місцевого і регіонального розвитку: збірник матеріалів та документів / за заг.ред. М.Пухтинського, М. Власенка. – К.: Видавництво Академії муніципального управління, 2009. – 508с.
9. Іщенко О., Толкованов В. Транскордонне співробітництво як ефективний механізм у здійсненні політики європейської інтеграції / О. Іщенко, В. Толкованов // *Аспекти самоврядування: часопис українсько-американської програми партнерства громад / голов. ред. С. Єременко*. – К.: Фондація «Україна – США», 2006. – Вип. 5 (37). – С. 2–4
10. Конвергенція регіонів у транскордонному просторі: [монографія] / Н.А. Мікула, Є.Е. Матвєєв, В.В., Толкованов та ін. /відп. ред. Н.А. Мікула – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України; Львівський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України, 2012 – 368с.

11. Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи. – К.: 2009. – 176 с.

12. Куйбіда В.С., Іщенко О.М., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. Нова державна регіональна політика. -К.: «Крамар», 2009. - 232 с.

13. Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В., Бройде З.С., Внукова Н.М., Кравченко В.А., Ляшенко В.І., Мікула Н.А., Рік Ш., Романова Н.А. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів: збірник / під редакцією В.С. Куйбіди, А.Ф. Ткачука, В.В. Толкованова. – К.: «Крамар», 2009. – 242 с.

14. Макогон Ю.В., Ляшенко В.І. Формы и направления межрегионального трансграничного сотрудничества: [монографія] / [изд. 2-е, исп. и допол.]. -Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2003. -512 с. - С. 176-177

15. Марковський С., Мікула Н., Ткачук А., Толкованов В. Конкурентноспроможність територій / Науково-практичний посібник. -К.: ІКЦ «Легальний статус», 2011. - 251 с.

16. Мікула Н.А. Єврорегіони: досвід та перспективи. [Монографія]. – Л.: ІРД НАН України, 2003. - 222 с.

17. Мікула Н.А., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво: посібник. –К.: 2011. - 259 с.

18. Портер М. Международная конкуренция. – М.: "Международные отношения", 1993. - 896 с.

19. Правові інструменти Ради Європи з питань місцевого і регіонального розвитку та проблеми їх імплементації в Україні / Під ред. В.В.Толкованова. -К.: Центр досліджень питань місцевого і регіонального розвитку та сприяння адміністративній реформі.- 2007. – 349 с.

20. Толкованов В.В. Розвиток належного урядування на місцевому і регіональному рівнях / В. Толкованов // Вісн. держ. служби України. – 2011. – № 3. – С. 4–8

21. Шрьодер Ж. Кластерний підхід у стратегії регіонального розвитку// [Зб. матер. міжн. конф. "Місцевий та регіональний розвиток в Україні: виклики та можливості"]. – К.: 2005. -С.30-42.